

چك

پشت نویسی نیز مانند خود چك ممكن است در وجه حامل یا بنام کسی باشد اگر پشت نویسی فقط پشت چك را امضا کند بصورت چك در وجه حامل درمیآید و این پشت نویسی را سفید نامند در بعضی از کشورها (اتازونی) چك را نه قابل پشت نویسی نیست مگر آنکه عبارت «بحواله کرد» در آن قید شده باشد ولی در سایر کشورها برای اینکه چکی قابل پشت نویسی نباشد باید در متن یا پشت چك صریحاً این مطلب قید شود.

در ماده ۲۴۷ قانون تجارت پشت نویسی برات را حاکی از انتقال دانسته است و این مسئله در باره چك مورد اشکال است زیرا از طرفی بر حسب تعریف چك دستور پرداختی بیش نیست و بهمین جهت صادر کننده میتواند پرداخت آنرا توقیف کند. حال اگر بان قوت سندی داده شود که دارائی شخص اولی را شخص جدید منتقل کند دیگر پس از انتقال دارائی توقیف آن موردی نخواهد داشت و چون در قانون تجارت برای صادر کننده تصریح باین اختیار نشده است فعلاً در عمل مطابق رسم سایر کشورها بتقاضای توقیف صادر کننده ترتیب اثر داده میشود یعنی پشت نویسی را نیز دستور پرداخت جدیدی تلقی مینمایند.

اگر در چك قلم خوردگی یا تغییر دیگری پیدا شود که نیکه قبل از تغییر آنرا امضا کرده اند مسئول محتوی صورت اولی و اشخاصیکه بعداً آنرا امضا کرده مسئول محتوی صورت اخیر چك خواهند بود.

شرایط انتقال دهنده از نظر رشد همان شرایط صادر کننده چك میباشد.

۱۱ - پرداخت چك

محال علیه موظف است پولیکه از صادر کننده در نزد او است در مقابل ارائه چك تأدید کند والا از طرفی

خسارات وارده بر دارنده چك بمهده او بوده و از طرف دیگر مسئولیت سکنه ای که باعتبار صادر کننده وارد میشود متوجه او خواهد شد.

محال علیه باید تمام پول آنرا بکمربه پرداخت کند و دارنده چك میتواند از قبول قسمتی از آن برسم علی الحساب خود داری نماید ولی محال علیه باید در صورت چك دقت کند و از صحت محتوی آن اطمینان حاصل نماید زیرا تسلیم دسته چك از طرف محال علیه که عموماً بک بانکدار است مبتنی بر یک قرارداد ضمنی است که بانکدار را موظف می سازد در صحت ورقه چك و محتوی آن و مطابقه امضای آن با امضای نمونه تطبیق کند و این شرایط غالباً در اوراقیکه بنام شرایط عمومی بامضای صاحب حساب میرسد قیید شده است.

اگر چك پشت نویسی شده باشد محال علیه باید از هویت ارائه دهنده و از ترتیب پشت نویسی ها اطمینان حاصل کند و بطور کلی مرتکب اشتباه فاحش نشود و در اینصورت هیچگونه مسئولیتی متوجه او نخواهد بود.

محال علیه میتواند در موارد ذیل از پرداخت پول خود داری کند:

۱ - اگر صورت چك ناقص بوده یکی از شرایط اساسی را فاقد باشد.

۲ - اگر چك بسبب قلم خوردگی یا هر علت دیگر مشکوک بنظر آید.

۳ - اگر محال علیه بر فوت صادر کننده آگاهی یابد.

۴ - اگر ورشکستگی صادر کننده اعلام شود و باطلاع محال علیه برسد.

در دو مورد اخیر چك دستور پرداخت فرض شده است

چه اگر آنرا سند انتقال موجودی بدانیم محال علیه باید پول را بپردازد.

۵ - اگر دارائی صادر کننده از طرف محاکم توقیف شده باشد.

۶ - اگر صادر کننده دستور توقیف پرداخت چك را بدهد

در مورد اخیر همچنانکه قبلاً اشاره شد قوانین کشورهای مختلف باهم مابینت دارند یعنی بعضی بمنظور رواج چك توقیف پرداخت را بکلی ممنوع داشته بدین ترتیب چك را سند انتقال موجودی تلقی کرده اند و بعضی دیگر توقیف پرداخت را بعد از گذشتن مدت ارائه حایز شمرده اند.

در هر حال اگر صادر کننده علاوه بر حق توقیف پرداخت اجازه برداشت مبلغ نیز داده شود حق دارنده چك بخطر میافتد و از طرف دیگر اعتبار چك نیز از بین رفته مانع رواج آن میشود اگر موجودی در نزد محال علیه کافی از برای پرداخت تمام پول چك نباشد دارنده چك می تواند موجودی را دریافت کند بدون آنکه حق او نسبت به بقیه پول ساقط شود ولی باید برای حفظ حقوق خود عدم پرداخت بقیه را واخواست کند.

پرداخت چك با نوع پولی که در آن قید شده بعمل میآید (ماده ۲۵۳ قانون تجارت) ولی اگر دارنده چك پولی غیر از آن بصادر کننده داده باشد و چك از طرف محال علیه نکول شود دارنده چك حق خواهد داشت هر يك از دو نوع پول مذکور را که مایل باشد از صادر کننده مطالبه کند (ماده ۲۵۴ قانون تجارت) بعلاوه نسبت به پشت نویسان نیز همین حقوق را خواهد داشت مگر آنکه صادر کننده با پشت نویس شرط دیگری قید کرده باشد.

اگر چك از طرف محال علیه نکول شود هر شخص ثالثی میتواند پول آنرا بدارنده چك بدهد و در اینصورت تمام حقوق دارنده چك باو منتقل میشود و نام او باید در زرقه واخواست قید شود (مواد ۲۷۰ و ۲۷۱ قانون تجارت)

هرگاه شخص ثالث پول چك را پرداخت کند تمام

پشت نویسان بری الذمه میشوند و اگر بردارنده یکی از پشت نویسان باشد تمام پشت نویسان بعد از او بری الذمه خواهند شد در هر حال بردارنده حق عادی خود را نسبت به صادر کننده از دست نخواهد داد مگر آنکه موجودی در نزد محال علیه از بین برود این قاعده باعث مزید اعتبار چك است و بعلاوه بردارنده که برای حفظ اعتبار صادر کننده با پشت نویس اقدام بچنین عملی میکند حقوق خود را از دست نمی دهد اگر چند نفر داوطلب پرداخت چك باشند پول از کسی گرفته میشود که عده بیشتری از مسئولین را بری الذمه کند (ماده ۲۷۲) بدین طریق از پشت نویسان به ترتیب تقدیر در پشت نویس پرداخت قبول میشود.

اگر چك بسته باشد گیرنده پول باید حتماً يك بانك باشد در قوانین ما چیزی در این باب پیش بینی نشده است ولی رسم تجاری تبعیت از قوانین سایر کشورها مینماید

دارنده چك بسته مجبور است آنرا بیانکی که با او طرف معامله است بسپارد تا پول آنرا بحساب او وصول کند
۱۲ - مقررات جزئی

قانون تجارت ما وجود پول نقد از مال صادر کننده را در نزد محال علیه در موقع صدور چك لازم میدانند چنانکه در ماده ۳۱۰ مینویسد: چك نوشته ایست که بموجب آن صادر کننده تمام یا قسمتی از وجوهی را که در نزد محال علیه دارد مسترد یا بشخص دیگر واگذار کند.

در بسیاری از کشورها و مخصوصاً در کشورهای که چك رواج کامل دارد وجود پول نقد را در موقع ارائه چك کافی می دانند زیرا ممکن است صادر کننده در موقع صدور بمحال علیه دستور دهد مثلاً اوراق بهادار یا زریرا که در نزد او دارد بفروش برساند یا پول آنرا از مخزن براتی وصول کند در اینصورت نمیتوان گفت چك بی محل صادر شده است در کلیه کشورها نیکه قوانینی راجع بچك موجود است صدور چك بی محل جرم تشخیص داده شده است.

در ماده ۲۳۸ مکرر قانون مجازات عمومی ایران نیز همین رویه اتخاذ گردیده چنانکه اگر کسی با سوء نیت چکی بدون محل یا بیشتر از محل موجود صادر کند و یا قبل از وصول چك تمام یا قسمتی از پول آنرا از محال علیه

پس بگیرد و مورد شکایت مدعی خصوصی واقع شود از ششماه تا دو سال محکوم به حبس خواهد شد.

و ممکن است تا میزان دو برابر پول چک نیز بجزای نقدی محکوم شود و حتی اگر مدعی خصوصی شکایت خود را مسترد بدارد تعقیب و مجازات ساقط نمیشود مگر آنکه سوء نیت صادر کننده به ثبوت نرسیده باشد - برای اثبات سوء نیت صادر کننده کافی است که تا پنجروز پس از تاریخ ابلاغ رسمی یا ابلاغ و اخواست پول چک را نپردازد.

اگر صادر کننده شخص معتبر و بدون سوء نیت باشد مهلت صدور چک بی محل مساوی عشر مبلغ بی محل بجزای نقدی یا حد اقل ۲۰۰ ریال محکوم خواهد شد در اینجا بخوبی اهمیتیکه قانون باعتبار چک بی دهد معلوم میشود چه صادر کننده را مجبور میسازد قبل از صدور چک کلیه احتیاطات لازم را مرعی بدارد تا کسیکه چک را بهوض پول نقد می پذیرد تردیدی در اعتبار آن نداشته باشد اگر دارنده چک با علم به بی محل بودن آنرا بدیگری انتقال دهد شریک جرم محسوب خواهد شد و مجازاتهای مقرر شامل حال او نیز میشود.

هر گاه صادر کننده پس از گذشتن مدت ارائه نیز پول آنرا از محال علیه پس بگیرد جرم واقع میشود زیرا وقوع آن بستگی بزمان ندارد بلکه عمل بی محل گذاردن چک صادر کننده را مستحق مجازات میسازد چونکه گذشتن مدت مقرر برای ارائه چک حقوق دارنده چک را نسبت به صادر کننده از بین نمیرد تا بتواند پول خود را از نزد محال علیه برداشت کند.

۱۳ - اخواست و حق مراجعه

چون چک چنانکه قبلاً گفته شد دستور پرداخت پول است نه قرار داد انتقال طلب یا نتیجه تا موقعیکه پول آن از صرف محال علیه پرداخت نشود صادر کننده بری الذمه نخواهد شد اگر چک بمحض ارائه پرداخت نشود نکول شده است و دارنده چک پس از اخواست آن میتواند از صادر کننده و کلیه پشت نویسان پول آنرا مطالبه کند زیرا صادر کننده و پشت نویسان در مقابل دارنده چک مسئولیت تضامنی دا

دارنده میتواند در صورت اخواست بهر يك از آنها برای وصول تمام طلب خود مراجعه کند و اقامه دعوی بیکی از آنها دیگران را بری نمیسازد و اگر ضامنی در کار باشد با مضمون له تضامناً مسئول خواهد بود (مواد ۲۴۹ و بعد از آن قانون تجارت) حتی اگر يك با چند نفر از پشت نویسان و رشکست شوند دارنده چک میتواند در کلیه غرما شرکت کند تا تمام طلب خود را باضافه هزینه و اخواست و سایر هزینه ها و خسارت تأخیر دریافت نماید.

دارنده چک جز ارائه چک حق مراجعه بمحال علیه را ندارد مگر در صورتیکه مدت ارائه چک گذشته باشد و پول چک در نزد محال علیه از بین برود در این صورت جز بمحال علیه حق رجوع بکسی باقی نمیماند.

اگر محال علیه در روی چک قبولی نوشته باشد در بعضی از کشور ها تمام امضا کنندگان را بری میسازد دارنده چک برای حفظ حقوق مراجعه باید عدم پرداخت را و اخواست کند (ماده ۲۹۴ قانون تجارت) و در اخواست نامه رونوشت کامل چک را با تمام جزئیات آن نیت و وسیله مامور اجرای دادگاه بمحال علیه ابلاغ نماید.

عمل و اخواست در کشور های دیگر بوسائل مختلف صورت میگیرد: در بعضی بوسیله مأمورین اجرا در بعضی دیگر مستقیماً بوسیله دادگاه و بالاخره در بعضی کشورها بتوسط اطاق تهاتر بانکها و اخواست را انجام می دهند.

ممکن است صادر کننده با ذکر عبارت «بدون هزینه» یا «بدون اخواست» و امثال آن دارنده چک را از اقدام به اخواست معاف بدارد در اینصورت دارنده برای اثبات اقدام به ارائه دادن چک کافی است که اخطاریه رسمی برای محال علیه بفرستد.

اگر محال علیه در روی چک نکول آنرا کتباً اقرار کند دارنده چک احتیاجی با ارسال اخطاریه هم نخواهد داشت اگر دارنده چک در مدت های مقرر چک را ارائه ندهد و مطالبه پول از محال علیه نماید و یا پس از امتناع محال علیه از پرداخت پول عدم پرداخت را و اخواست نکند

در ایران اگر واخواست کننده در ظرف سده ماه از تاریخ واخواست اقامه دعوی نکند حق او نسبت به پشت نویسان ساقط میشود.

اگر یکی از پشت نویسان پول چک را بپردازد باید در ظرف سه ماه از تاریخ پرداخت بر علیه کسانی که حق مراجعه بآنها دارد یعنی پشت نویسان قبل از خود و صادر کننده اقامه دعوی کند (ماده ۲۸۶ قانون تجارت) و اگر موجودی در این مدت در نزد محال علیه از بین برود حق مراجعه بصادر کننده ساقط خواهد شد (ماده ۲۹۰ قانون تجارت).

اگر چک عهده کشور بیکانه باشد مدت مزبور شش ماه قرار داده شده تا دارنده وقت کافی برای اقدامات در آن کشور داشته باشد.

در مواردیکه دارنده چک نسبت بصادر کننده یا محال علیه حق مراجعه دارد میتواند در ظرف سه سال بر علیه او اقامه دعوی کند و پس از آن دعوی او مشمول مرور زمان شده در محاکم پذیرفته نخواهد شد ولی اگر در این مدت تعقیب قضائی بعمل آید مرور زمان از روز آخرین تعقیب قضائی شروع خواهد شد پس از گذشتن مدت سه سال کلیه دعوی مربوط بچک غیر مسموع خواهد بود و تنها حقی که برای دارنده چک باقی میماند مراجعه و مطالبه از کسی است که بضرر او استفاده بلاجهت کرده است (ماده ۳۱۹ قانون تجارت) و مدت مرور زمان این ادعا همان مدت مرور زمان اموال منقول است.

۱۶ - مالیاتها و جرائم

یکی دیگر از وسائل تشویق رواج چک مختصر بودن مالیات و حق تمبر آنست که در کلیه کشورها مبلغ مختصر و ثابتی قرار داده شده بدون آنکه مبلغ چک در نظر گرفته شود در قانون ۲۹ آبانماه ۱۳۱۲ (مواد ۲۶ تا ۲۹) نیز برای کلیه چکها و اسناد مشابه آن که در ایران پرداخته یا کشیده میشوند ده دینار حق تمبر مقرر شده است بانکهها که دسته چک بمشتریان خود می دهند آنها را باید قبلاً توسط خزانه داری تمبر نمایند و همچنین کلیه اشخاصیکه چک صادر یا دریافت مینمایند متضامناً مشمول تمبر کردن و در صورت تضامناً مشمول پرداخت جرائم خواهند بود. تا تمام رستگار

حقی بر پشت نویسان نخواهد داشت و اگر ثابت شود که در مدت مقرر پول کافی از مال صادر کننده در نزد محال علیه موجود بوده است حق او بر صادر کننده نیز ساقط شده فقط حق مراجعه بمحال علیه خواهد داشت (ماده ۲۷۵ قانون تجارت).

فوت یا ورثه گستگی محال علیه دارنده چک را از اقدام بواخواست معاف نمیدارد و در هر حال باید برای حفظ حقوق خود واخواست کند (ماده ۲۸۲ قانون تجارت).

علاوه بر آن دارنده باید پس از واخواست در ظرف ده روز صادر کننده را و اگر پشت نویسی در بین باشد در همین مدت پشت نویس قبل از خود را از پذیرا داشتن چک آگاه کند و بهمین طریق هر يك از پشت نویسان باید در ظرف ده روز پشت نویس قبل از خود را آگاه سازد.

۱۴ - گم شدن چک

اگر چکی مفقود شود دارنده آن باید گذشته از دادن اطلاع به محال علیه به پشت نویس قبل از خود و بوسیله او بسایر پشت نویسان و بالاخره بصادر کننده مراجعه و تقاضای بطلان چک مفقود و پرداخت پول آنرا بنماید در این موقع بدادگاه مراجعه و پس از آنکه دارنده چک ضامن کافی داد دستور پرداخت پول آن داده میشود (ماده ۲۶۳ قانون تجارت) در عمل چنین مرسوم است که بانک محال علیه بخرج مفقود کننده بتمام شعب و کارگزاران خود فقدان چک را اطلاع می دهد و پس از وصول جواب مبلغ آنرا پرداخت مینماید.

مدت اعتبار ضمانت مذکور سه سال است و اگر در این مدت کسی بضامن مراجعه نکرد ضمانت او بخودی خود خاتمه پیدا میکند مگر آنکه در ضمانت نامه مدتی تعیین شده باشد (ماده ۲۶۷ قانون تجارت) اگر با وجود دادن ضامن محال علیه از پرداخت پول امتناع کند دارنده چک میتواند عدم پرداخت را واخواست کند (ماده ۲۶۴ قانون تجارت).

۱۵ - مرور زمان

مدت مرور زمان ادعای مربوط بچک عموماً کوتاه است و حتی در بعضی از کشورها از مدتهای مربوط ببرات نیز کوتاه تر قرار داده شده است.